

Л. С. Левченко
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті теоретично узагальнено розвиток системи інклюзивної освіти в Україні. У дитиноцентристській системі освіти домінує орієнтація на інтереси дитини, задоволення її потреб. Виокремлено умови й забезпечення можливості вибору навчального закладу та навчальної програми відповідно до особливостей дитини, здійснення стимулювання дітей у різних сферах діяльності, забезпечення їх соціального педагогічного захисту. Зі збільшенням кількості дітей з особливими потребами в Україні, виникає проблема, яку треба вирішувати. Намічено два шляхи вирішення проблеми навчання дітей із порушеннями розвитку: один припускає створення окремих груп, інший передбачає навчання за індивідуальним планом загальної маси однолітків. Але є право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу – це право всіх дітей. У сформованій ситуації реальна практика навчання дітей із вадами визначає активність рішення теоретичних і практичних проблем, які стосуються не тільки організації навчального процесу, але й вимагають іншої кваліфікаційної підготовки педагогів.

Ключові слова: інклюзивна освіта, система освіти, педагогічний захист, особливі потреби дитини, рівний доступ, навчання, якісна освіта.

Постановка проблеми. Входження України в міжнародний освітній простір сприяло тому, що чинними для нашої держави стали міжнародні нормативно-правові документи щодо осіб з особливостями психофізичного розвитку. Найбільш значущі з них розроблені та представлені світовій спільноті Міжнародною Організацією Об'єднаних Націй (ООН), яка понад півстоліття відстоює права осіб з обмеженою життєдіяльністю. Так, Організація Об'єднаних Націй визначила, що питання інвалідності стосуються сфери прав людини, а не лише питання реабілітації та соціального забезпечення, що й стало вирішальним фактором у міжнародному регулюванні проблем осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших документів ООН про рівність прав «усіх людей без винятку» стала Загальна Декларація про Права людини, прийнята в 1948 р. У преамбулі даного документу зазначається, що основою свободи, справедливості та миру у світі «є визнання вродженої гідності та рівних і невід'ємних прав усіх членів людської спільноти» [1].

Наступним кроком у визначенні прав осіб з обмеженою життєдіяльністю стало прийняття 20 грудня 1971 року Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про права розумово відсталих осіб [1]. Відповідно до основних положень Декларації, розумово відсталі мають такі

самі права, що й усі інші члени суспільства. Вони мають право на медичне обслуговування, матеріальну забезпеченість, освіту та професійну підготовку (з урахуванням можливостей), на проживання в колі сім'ї чи перебування у спеціальних закладах, де умови оптимально наближені до звичайних умов проживання, що підтверджує їх право на повну інтеграцію в суспільство. З метою захисту розумово відсталих осіб від будь-яких імовірних порушень або зловживань Асамблеєю було відзначено необхідність розробки нормативної бази, що забезпечувала б відповідні правові гарантії.

9 грудня 1975 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Декларацію про права інвалідів, у якій зазначено, що інваліди, незважаючи на причину, характер і складність їхніх каліцтв чи порушень, мають ті самі основні права, що і їхні співгромадяни того ж віку, а тому повинні отримувати необхідну підтримку, яка б дала змогу максимально виявити свої можливості та здібності [1].

1981 рік Організацією Об'єднаних Націй було проголошено роком інвалідів, а період із 1983 р. по 1992 р. – десятиріччям інвалідів. Саме в цей час міжнародне співтовариство визначило основні принципи щодо формування політики стосовно осіб з обмеженими можливостями здоров'я, які зобов'язували уряди країн бути відповідальними за впровадження системи усунення умов, що спричиняють інвалідність і забезпечення особам із функціональними обмеженнями можливості досягнути однакового з іншими співгромадянами рівня життя, зокрема, й можливості одержати освіту.

У 1989 році ухвалено Конвенцію ООН про права дитини, якою вперше в історії міжнародного правового законодавства визначалися пріоритети інтересів дитини в суспільстві та наголошувалося на необхідності особливої турботи про дітей-інвалідів. Ключовим положенням Конвенції є визнання права всіх без винятку дітей на одержання освіти: «Держави визнають право дитини на освіту. З метою поступової реалізації цього права на основі надання рівних можливостей вони повинні: забезпечити обов'язковою, доступною, безоплатною освітою всіх дітей; сприяти здобуттю середньої освіти в різних формах, у тому числі загальноосвітнє та професійне навчання; зробити їх можливими й доступними для кожної дитини, а також розробити відповідні заходи, як-то упровадження безкоштовної освіти та надання, за потреби, фінансової допомоги; зробити здобуття вищої освіти доступним для всіх на основі врахування інтелектуальних здібностей у будь-який доречний спосіб» тощо [2].

У даному документі наголошується, що наявність інвалідності в дитини є підставою для її захисту від дискримінації, що дитина-інвалід не повинна бути ізольованою від свого оточення, від домівки й батьків, повинна мати повноцінне та гідне життя в нормальних умовах, що сприяють зростанню її упевненості в собі та забезпечують участь у житті суспільства [2].

Шляхи реалізації права рівних можливостей на здобуття освіти неповносправними особами та визнання інтегрованого навчального середовища, тобто звичайних масових шкіл як пріоритетного, окреслено в «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів», затверджених Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року. У правилах визначено умови, за яких має здійснюватися навчання в інтегрованому середовищі:

- навчання у звичайних школах передбачає забезпечення послуг перекладачів та інших відповідних допоміжних послуг. Потрібно гарантувати відповідний доступ і допоміжні послуги, що необхідні для задоволення потреб осіб із різними формами інвалідності;
- відповідальність за освіту інвалідів у інтегрованих структурах мають бути покладені на органи загальної освіти;
- до процесу навчання на всіх рівнях необхідно залучати батьківські громади та організації інвалідів;
- навчанням забезпечити всіх дітей із різними формами та ступенями інвалідності, зокрема й найтяжчими.

У «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів» також зазначено, що для забезпечення інвалідам можливостей навчання у звичайних школах державам необхідно: мати чітко визначену політику, яка усвідомлюється та приймається як школами, так і громадськістю в цілому; забезпечити гнучкість навчальних програм, можливості вносити до них доповнення та зміни; забезпечити високоякісними навчальними матеріалами, налагодити постійну підготовку викладачів і надання їм підтримки. При цьому, освітні правила «Стандартів» визначають, що державам варто прагнути до постійного інтегрування спеціальних навчальних закладів у систему загальної освіти, що зумовлюється структурною та змістовою специфікою навчально-виховних програм.

У цілому, даний документ став правовим підґрунтям для розробки подальших шляхів удосконалення системи здобуття освіти особами з психофізичними вадами.

Сучасна освітня концепція щодо навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я була заявлена на «Всесвітній Конференції з освіти осіб з особливими потребами: доступ та якість», що проводилася за підтримки ЮНЕСКО в Іспанії 7–10 червня 1994 року. Результатом конференції стали розробка й ухвалення «Саламанкської декларації» та «Рамок дій щодо освіти осіб з особливими потребами», у яких висвітлено концептуальні засади щодо здобуття освіти неповносправними особами.

Так, у Передмові «Саламанкської декларації» зазначається, що ці документи базуються на принципі включення дітей-інвалідів у загальноосвітній навчальний процес шляхом визнання необхідності діяти в напрямі створення «Школи для всіх» – закладів, які об'єднують усіх,

ураховують відмінності, сприяють процесу навчання й відповідають індивідуальним потребам дітей. Така політика повинна бути складовою педагогічної стратегії та нової соціально-економічної політики, що вимагає кардинальної реформи загальноосвітніх навчальних закладів.

Саме на основних положеннях даної Декларації базується сучасна концепція інклюзивної школи – «школи для всіх». Цей документ засвідчив, що впродовж тривалого часу проблеми людей із розумовими й фізичними вадами ускладнювались обмеженими можливостями суспільства, яке концентрувало основну увагу на недоліках, а не на потенційних можливостях цих осіб. Інклюзивні школи мають не лише забезпечити високоякісною освітою всіх дітей, а й сприяти усуненню дискримінаційних установок і настроїв, створювати сприятливу атмосферу у громадах та розвитку інклюзивного суспільства, змінюючи перспективи соціального устрою.

Дані міжнародні документи диктують іншим країнам про зміни в усіх сферах життя, які б надавали можливість людям з інвалідністю, у тому числі й дітям з особливими потребами, брати активну участь у суспільній діяльності та отримувати послуги на рівні з іншими. Звичайно, що це також стосується системи освіти. Україна не є винятком.

Україна ще до 1991 року, перебуваючи у складі СРСР, декларативно визнала основні міжнародно-правові документи стосовно осіб з обмеженою життєдіяльністю. Однак, у цей період, як зазначає Н. Лавриченко, державна політика України мала переважно компенсаційний характер, заходи цієї політики концентрувалися на незначній фінансовій допомозі та наданні певних послуг. Завдання пристосування життєвого середовища до особливостей та потреб осіб із порушеннями, як умови їхньої успішної інтеграції в суспільство, навіть не формулювалося.

З часу ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини найбільшого визнання та поширення набуває соціальна модель суспільного буття, що пов'язана з дотриманням прав людини. Наразі розлади здоров'я розглядаються як соціальна проблема, а не як характеристика особистості. Адже, беручи до уваги, що всі люди різні від природи, скоріше соціум не створює того середовища, яке б могло задовольнити потреби людей-інвалідів, зокрема виховати ставлення до них як до людей з особливими потребами, розробити відповідні виробничі норми, адаптувати архітектуру міст/селищ та транспортні засоби. Для соціальної моделі суспільного буття найбільш прийнятною є інклюзія, зокрема інклюзивна освіта. Відповідно до Концепції розвитку інклюзивної освіти інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Інклюзивна освіта – гнучка,

індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальними навчальними планами та забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Основними принципами розвитку інклюзивної освіти є:

- науковість (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів упровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи);
- системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта);
- варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно-орієнтованого навчального процесу в комплексі з корекційно-розвивальною роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудової реабілітації, інтеграції в суспільство дітей із порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі дітей-інвалідів);
- індивідуалізація (здійснення особистісно-орієнтованого (індивідуального, диференційованого підходу));
- соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання й розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі);
- міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами) [1].

Нормативно-правове регулювання відносин у сфері інтегрованого та інклюзивного навчання забезпечується низкою нормативних актів як загального, так і спеціального спрямування. Основними серед загальних є норми Конституції України, а саме – статті 21, 22 та 24 Конституції України, які передбачають рівність людей у правах, право кожного на вільний розвиток своєї особистості та недопустимість будь-яких привілеїв чи обмежень залежно від яких би то не було ознак, а також ст. 53 Конституції України, згідно з якою кожен має право на освіту.

6 липня 2010 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань освіти (щодо створення належних умов для навчання дітей)», який, зокрема, спрямований на вирішення проблем щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти

дітям з особливими потребами, а саме: 1) визначено передумови для вдосконалення освітньої політики для цієї категорії дітей; 2) надано правовий статус інклюзивному навчанню; передбачено таку форму інтегрованого навчання, як спеціальний клас для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; 3) визначено новий тип навчального закладу – навчально-реабілітаційний центр. Проте, необхідно зазначити, що даний закон усе ж таки залишив багато невирішених питань, зокрема й тих, що пов'язані з можливістю здобуття вищої освіти категорією осіб з обмеженими можливостями. 1 жовтня 2010 року наказом Міністра освіти і науки України затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти, якою передбачено визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами; створення умов для вдосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання; формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб із порушенням психофізичного розвитку й інвалідністю.

Програма «Інклюзивна освіта» Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» передбачає такі програмні цілі та стратегію, спрямовану на розробку ефективної моделі інклюзивної освіти, яка б забезпечувала успішне навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи за належної підтримки інших спеціалістів і батьків.

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», використовує підхід партнерства з державними та громадськими організаціями в реалізації програми «Інклюзивна освіта».

Для досягнення мети використовуються такі стратегії: тренінги для вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкових класів загальноосвітніх закладів, які працюють з дітьми з особливими потребами; консультації, спрямовані на вирішення конкретних проблем чи питань, пов'язаних із реалізацією моделі інклюзивної освіти; тренінги для викладачів вищих педагогічних закладів освіти за спецкурсом «Залучення дітей з особливими потребами»; тренінги для керівників освітніх закладів з питань створення інклюзивного освітнього середовища в умовах загальноосвітнього закладу; розробка, видання методичних та інформаційних матеріалів, які базуються на потребах та інтересах дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей; розробка та проведення досліджень; розвиток партнерства з іншими організаціями, які працюють у соціальній і медичній галузях щодо задоволення потреб дітей з особливими потребами.

Діючим сучасним проектом в Україні є проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні» (термін реалізації: 2007–2013 роки) за підтримки Канадської Агенції з міжнародного розвитку.

Метою проекту є: посилення громадянського суспільства, покращити політику, планування, координування й надання соціальних послуг, у межах концепції інклюзивної освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей. Прогнозований вплив результатів проекту полягає у зміцненні громадянського суспільства й удосконаленій політиці, що сприятиме формуванню, підтримці та розвитку інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами та їхнім сім'ям.

Реалізовані проекти – це створення сприятливого законодавчого поля для подальшого розвитку інклюзивної моделі освіти в Україні (термін реалізацій: січень – грудень 2008 року) за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Проблема, на вирішення якої спрямовано проект – це відсутність сприятливого законодавчого поля для реалізації інклюзивної моделі освіти (моделі, за якої діти з особливими потребами отримують якісне навчання в умовах загальноосвітнього закладу).

Метою проекту «Створення ресурсно-інформаційних центрів для батьків дітей з особливими потребами» є надання можливостей батькам дітей з особливими потребами стати компетентними захисниками прав своїх дітей, для подальшого використання цих навичок у відстоюванні права дитини на рівний доступ до якісної освіти, забезпечення економічної та соціальної незалежності дітей у майбутньому.

Проект «Впровадження інклюзивної освіти в Україні» (2007 рік). Метою проекту є розвиток інклюзивної моделі освіти шляхом створення спецкурсу для керівників загальноосвітніх навчальних закладів, співпраці з представниками психолого-медико-педагогічних консультацій (ГТМПК) та представниками засобів масової інформації.

Основна мета проекту «Громадянська освіта – Україна» полягає в «підвищенні рівня громадянської освіченості молоді України шляхом запровадження навчального курсу з громадянської освіти в загальноосвітніх навчальних закладах України». Конкретними завданнями проекту є розроблення національного навчального плану з громадянської освіти та відповідних навчальних курсів у педагогічних університетах та інститутах підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Третій компонент «Пристосування навчальних матеріалів з Громадянської освіти для використання педагогами, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами для того, щоб охопити громадянською освітою цих учнів». Передбачає забезпечення рівного доступу до ресурсів із громадянської освіти для всіх учнів, які різняться за своїми потребами, здібностями та місцем навчання.

Метою всеукраїнського науково-педагогічного експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2001–2011 роки) є розробка й реалізація механізму

інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей у соціальне середовище з урахуванням їх типологічних та індивідуальних особливостей.

До роботи залучено партнерів, таких як: Представництво «Кожній дитині» в Україні; Міжнародна Асоціація «Крок за кроком» (Нідерланди); Національна Асамблея інвалідів України; Благодійне товариство «Джерела»; донорів: Програма ТАСІ8 «Розвиток інституційного партнерства» Європейської комісії; Програма МАТКА посольства Об'єднаного Королівства Нідерландів; Міжнародний фонд «Відродження» Канадська Агенція з міжнародного розвитку.

На сьогодні в межах українсько-канадського проекту з упровадження інклюзивної освіти, у 22 навчальних закладах з 10 регіонах України діти з особливими потребами навчаються разом зі здоровими ровесниками. МОН спільно з Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» провело розширену нараду на тему «Запровадження в Україні інклюзивної освіти». Інклюзивна школа – це заклад освіти, відкритий для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи інших особливостей [4].

Діти з особливими потребами мають право навчатися разом зі здоровими ровесниками. А нині більшість учнів з особливими потребами навчаються у спеціальних школах (школах-інтернатах) або за індивідуальною формою навчання.

Висновок. Впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами вимагає формування на державному рівні нової філософії освіти, а в навчальних закладах передусім, вивчити потребу та бажання батьків дітей з особливими освітніми потребами щодо здобуття освіти за інклюзивною формою, проводити роботу в педагогічних і учнівських колективах стосовно виховання толерантного ставлення до даної категорії учнів, активно залучати до участі в житті навчального закладу учнів.

З'ясовано, що в основі інклюзивної освіти лежить принцип дотримання прав дітей з особливостями психофізичного розвитку та здобуття якісної освіти в загальноосвітньому навчальному закладі за умови відповідного організаційно-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу. Розвиток інклюзивної освіти – закономірний етап розвитку системи, спеціальної освіти, пов'язаний із переосмисленням суспільством і державою ставлення до неповносправних, із визначенням їх права на одержання рівних, із іншими особами можливостей у різних галузях життя, зокрема освіти. Доведено, що інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція ранньої реабілітації дітей-інвалідів // Зб. нормативно-правових актів України щодо діяльності центрів реабілітації з функціональними обмеженнями / Укладачі В. Кражановський, М. Сварник, Н. Скрипка та ін. – Київ : Соцінформ, 2004. – С. 29-30.
2. Коррекционная педагогика / под. ред. В.С. Кукушина. – Ростов-на-Дону : Издательский центр Март, 2002. – 158 с.
3. Машовець М. А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку / А. М. Машовець. – К. і НПУ, 2000. – С.128.
4. Володько В. М. Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категоріальний аналіз / В. М. Володько // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 9–17.
5. Єременко І. Г. Наукові основи корекційно-виховної роботи в допоміжній школі / І. Г. Єременко // Психолого-педагогічні основи колекційної роботи в спеціальній школі : Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 101.

РЕЗЮМЕ

Левченко Л. С. Развитие системы инклюзивного образования в Украине.

В статье теоретически обобщено развитие системы инклюзивного образования в Украине. В детоцентрической системе образования доминирует ориентация на интересы ребенка, удовлетворение его потребностей. Выделены условия и обеспечение возможности выбора учебного заведения и учебной программы в соответствии с особенностями ребенка, осуществление стимулирования детей в различных сферах деятельности, обеспечения их социальной педагогической защиты. С увеличением количества детей с особыми потребностями в Украине, возникает проблема, которую надо решать. Намечены два пути решения проблемы обучения детей с нарушениями развития: один предполагает создание отдельных групп, другой предусматривает обучение по индивидуальному плану общей массы сверстников. Но есть право на равный доступ к качественному образованию и обучение по месту проживания в условиях общеобразовательного учреждения – это право всех детей. В сложившейся ситуации реальная практика обучения детей с недостатками определяет активность решения теоретических и практических проблем, которые касаются не только организации учебного процесса, но и требуют иной квалификационной подготовки педагогов.

Ключевые слова: инклюзивное образование, система образования, педагогическая защита, особые потребности ребенка, равный доступ, качественное образование.

SUMMARY

Levchenko L. The development of inclusive education in Ukraine.

The article summarizes the theoretical development of inclusive education in Ukraine. In the child-centered education the child's orientation and interests, his needs dominate. The conditions and possibilities for choice of educational institution and educational programs according to the characteristics of the child are defined. The exercises to stimulate the children in different areas, ensuring their social educational protection is described. As the number of children with special needs in Ukraine is increasing, there is a problem that must be solved. Two ways to address education of children with disabilities are outlined: one involves the creation of separate groups, the other provides training for the individual plan total weight peers. But there is a right to equal access to quality education and training in a residence in the conditions of educational institutions – the right of all children. In this situation, the actual practice of teaching children with disabilities decision determines the activity of theoretical and practical problems related not only to the educational process, but also require professional training the teachers.

The author stresses that according to the Concept of the development of inclusive education, inclusive education is a comprehensive process to ensure equal access to quality education for children with special educational needs by organizing their education in secondary schools through the use of student-oriented teaching methods, taking into account the individual characteristics of teaching and learning of these children. Inclusive education is a flexible, individualized learning system for children with special needs in the context of mass secondary school in the community. Training is on individual training plans and provided medical, social, psychological and pedagogical support. Inclusive education involves creating an educational environment that would meet the needs and abilities of each child, regardless of her mental and physical development features.

The introduction of inclusive education of children with special needs requires the formation of a state-level new philosophy of education and in educational institutions primarily examine the need and desire of the parents of children with special educational needs for education for inclusive form, to work in teaching and student groups regarding education tolerant attitude towards this category of the students actively engage in the life of the institution students.

Key words: *inclusive education, the educational system, teaching protection, a child with special needs, equal access, training and quality education.*